

แนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระมหาสมเจต สมจารี (หลวงกั่น)

อีเมล: nirakan53@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และคุณวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะเชื่อมโยงแนวคิดหลักของปรัชญาทั้งสามให้ต่อเนื่องกัน โดยเริ่มต้นกล่าวถึงชีวิตในทัศนะของวิทยาศาสตร์และพุทธปรัชญาว่ามีทัศนะเช่นไร ผลจากการศึกษาพบว่า ชีวิตในทัศนะของวิทยาศาสตร์เป็นหน่วยที่ต้องใช้พลังงานมีคุณสมบัติทั้งกายภาพและชีวภาพที่สามารถในการเจริญเติบโตตอบสนองต่อสิ่งรอบตัว และปรับตัวและวิวัฒนาการโดยผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ ส่วนทัศนะพุทธปรัชญามองว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่าง ๆ มารวมกันและมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกันมีเกิดขึ้นดำรงอยู่และดับสลายไปในที่สุด เมื่อชีวิตได้ก่อกำเนิดขึ้นแล้วก็ย่อมต้องมีเป้าหมายที่จะดำเนินไป พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงความเป็นจริงสูงสุด (อภิปรัชญา) ที่จะเข้าถึงได้ด้วยจิตโดยผ่านการปฏิบัติตามหลักธรรมที่พุทธองค์ได้ตรัสไว้อันเป็นความรู้ (ญาณวิทยา) ที่จะต้องศึกษาถึงกำเนิดของธรรมขอบเขตและความสมบูรณ์แห่งความรู้ตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ ต้องทราบให้ได้ว่า อะไรเป็นความรู้จริง อะไรเป็นความไม่จริง และนำเอาไปปฏิบัติตามหลักของจริยศาสตร์ อันเป็นส่วนหนึ่งของคุณวิทยาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทั้งที่เป็นการทำทางกาย วาจาและใจ เพื่อให้บรรลุความเป็นจริงสูงสุดตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท คือ นิพพาน

คำสำคัญ: อภิปรัชญา, ญาณวิทยา, คุณวิทยา

The concept of Metaphysics, Epistemology and Axiology in Theravada Buddhism.

Phramaha Somjet Samacari (Luangkan)

E-mail: nirakan53@hotmail.com

ABSTRACT

The article talk about the concept of Metaphysics, Epistemology and Axiology in Theravada Buddhism. The main object of philosophy concept for connect all together. How is life in attitude of science and Buddhist Philosophy. The results revealed that the sciences side was the system of power, in physical and biological. It can be developing and responsibility to all around them, change themselves and get evolution by nature.

In philosophy side, look at the life must be come from many thing come together and make relationship with each another and stay alive till died. When the life is going on day by day must be have goal. The Philosophy Theravada Buddhism was say about metaphysics which achieve by mind of practice. The Dhamma of Buddha teach with knowledge. To study the sources Dhamma and the complete of knowledge with reason to know that what is the truth for practice of ethics. The point of axiology related to human life of the body speak and mind to archive to supreme truth according to Theravada Buddhism was Nivarana.

Keywords: Metapysics, Epistemology, Axiology, Theravada Buddhism

ในทัศนะของวิทยาศาสตร์ ถือว่า ชีวิต คือ สถานะที่แยกสิ่งมีชีวิตหรืออินทรีย์ออกจากสิ่งไม่มีชีวิตหรืออนินทรีย์และสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้ว สิ่งมีชีวิตเติบโตผ่านกระบวนการสันดาป การสืบพันธุ์และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดสามารถพบได้ในชีวมณฑลของโลก ส่วนประกอบทั่วไปของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ - พืช สัตว์ เห็ดรา โปรทิสต์ อาร์เคีย และแบคทีเรีย คือ เซลล์ที่มีส่วนของน้ำและคาร์บอนเป็นหลัก และ เซลล์เหล่านี้ถูกเรียงอย่างซับซ้อนตามข้อมูลจากหน่วยพันธุกรรม สิ่งมีชีวิตเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสันดาป เพิ่มความสามารถในการเจริญเติบโตตอบสนองต่อสิ่งรอบตัว และ มีการปรับตัวและวิวัฒนาการโดยการผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ สิ่งที่มีคุณสมบัติเหล่านี้เท่านั้นที่ถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิต ดังนั้น ชีวิต คือ หน่วยที่ต้องใช้พลังงาน มีคุณสมบัติทั้งกายภาพและชีวภาพ

ส่วนในพุทธปรัชญามองสิ่งทั้งหลาย (รวมทั้งชีวิตและสิ่งอื่น ๆ) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการมีส่วนประกอบต่าง ๆ มารวมกันเข้า และมีความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและความอิงอาศัยกันนี้ นับว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่และดำเนินไปได้ หมายความว่า ถ้าจะให้ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินต่อไปได้ ส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้นจะต้องไม่ใช่สักแต่ว่ามา “กองรวม” กันอยู่ โดยไม่มีความเกี่ยวเนื่องแบบอิงอาศัยกันเท่านั้น แต่ต้องมีความเชื่อมโยงและถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและกันอย่างเหมาะสมด้วย โดยเหตุที่ชีวิตเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดำเนินไปได้ เพราะอาศัยการประกอบกันเข้าของส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวมา พุทธปรัชญา จึงถือว่า ตัวตนที่แท้จริง ของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น “ไม่มี” เพราะ ประการแรก ตัวสิ่งที่ถือว่าเป็นชีวิตนั้น มาจากการรวมกันของส่วนประกอบต่าง ๆ และ ประการที่สอง แม้ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มารวมกันเข้าเป็นชีวิตนั้นเอง แต่ละส่วนก็เป็นผลมาจากการมีส่วนประกอบอื่น ๆ มารวมกันเข้าเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า ส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้น แท้จริงแล้วก็ไม่ได้มีตัวตนของมันจริง ๆ เป็นแต่เพียงการประกอบกันเข้าอย่างเหมาะสมของส่วนต่าง ๆ เท่านั้นถ้าจะอุปมาชีวิตในทัศนะเช่นนี้ ก็คงเหมือนกับสิ่งที่เราเรียกว่า “รถ” ซึ่งเกิดจากการนำเอาส่วนประกอบต่าง ๆ หลายส่วนมารวมกันเข้า โดยที่แต่ละส่วนมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน และทำงานสัมพันธ์กันเป็นระบบ การดำรงอยู่ของความเป็น “รถ” และการทำหน้าที่ของมัน ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนต่าง ๆ และขึ้นอยู่กับลักษณะของความสัมพันธ์ต่อกันของส่วนประกอบเหล่านั้นด้วย เมื่อใดที่เราแยกเอาส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน สิ่งที่เราเรียกว่า “รถ” ก็ไม่มี มีแต่ส่วนประกอบแต่ละส่วนเท่านั้น ซึ่งก็ไม่ใช่ “รถ” และส่วนประกอบแต่ละส่วนนั้นเล่าก็มีส่วนประกอบย่อยของมันอีก

อภิปรัชญา

ชาวพุทธที่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ในชีวิตประจำวันเป็นผู้ครองเรือนอยู่ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรม ศึกษาปรัชญา และหลักธรรมของพุทธปรัชญาทำให้ได้ประสบสาระที่มากกว่ากระตุ้นให้เกิดทัศนะที่จะหาคำตอบว่า การรู้ความจริงมีวิธีการอย่างไร มีกระบวนการอย่างไร ความรู้ที่เกิดจากสภาพ เช่นไรจึงจะถือว่าเป็นความจริง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มนุษย์รู้ความจริงมีวิธีการอย่างไร

มีกระบวนการอย่างไร ความรู้ที่เกิดจากสภาพจริงได้อย่างไร นี่คือปัญหาที่สนใจ และใครจะแสวงหาคำตอบไว้ให้เป็นที่ปรากฏ จึงได้คิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลมนุษย์ได้รับประสบการณ์จากการเห็นหรืออ่านด้วยตา ได้ยินได้ฟังด้วยหู ได้รับรู้กลิ่นทางจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น ได้สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ด้วยกาย การได้ประสบพบเห็นสิ่งทั้งหลาย ผ่านอายตนะเหล่านั้น นับเป็นจุดเริ่มต้นอันสำคัญที่กระตุ้นให้มนุษย์มองเห็นปัญหาแล้วคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผลกลับมาจนเห็นความจริงที่เป็นแก่นแท้

การรู้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นเพียงความรู้เบื้องต้น ยังมีจัดว่าเป็นความจริงสากล เพราะประสบการณ์ของแต่ละคนอาจผิดพลาดได้ เนื่องจากความบกพร่องทางประสาทที่ใช้รับรู้ เช่น ผู้มีสายตาสั้นหรือบอดสี ย่อมเห็นสิ่งที่ผิดไปจากความจริง การเห็นที่เสมือนว่าเป็นคลื่นน้ำอยู่บนถนน ยามเมื่อเห็นเชือกว่าเป็นงูโดยมิได้พิจารณาดูอย่างรอบคอบ ย่อมเป็นตัวช่วยของความรู้อันไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ต่อเมื่อมองดูแล้วพิจารณาอย่างรอบด้านพิจารณาใคร่ครวญด้วยเหตุผลต่าง ๆ กลับไปกลับมาจนเห็นแจ้งประจักษ์ว่าที่แท้แล้วคือถนน คือเชือกจึงถือว่าเป็นความจริง

ความจริงบางอย่างมนุษย์สามารถเห็นแจ่มแจ้งกระจ่าง ในจิตของตนโดยไม่ต้องใช้เวลาพิจารณาใคร่ครวญ เป็นความเห็นแจ้งทันทีทันใด โดยไม่ต้องใช้เหตุผลพิจารณาคิดมาก แต่ก็ถือว่าเป็นความรู้จริง เพราะเป็นสิ่งที่เห็นแจ้งประจักษ์แก่ตนแล้ว ดังเช่น เมื่อต่อเส้นขนานออกไป เส้นขนานนั้นก็จะมีโอกาสที่จะพบกันได้ เส้นตรงสองเส้นตัดกันย่อมทำให้เกิดมุมสัมพันธ์ เป็นความจริงทุกประการ

มนุษย์จัดอยู่ในประเภทสิ่งที่มีชีวิต ที่มีรูปธาตุ และอรุธธาตุ หรือรูปกับนาม หรือรูปก็คือวัตถุ ส่วนนามก็คือจิต จัดเป็นสิ่งที่มิได้อยู่จริงตามคำสอนตามพุทธปรัชญา ส่วนรูปธาตุที่เห็นไม่ได้ กระทบไม่ได้ คือ อากาศ จัดเป็นธรรมธาตุ เป็นต้น

ญาณวิทยา

คำว่าญาณ ในภาษาบาลี หมายถึง ความรู้ ปัญญา ซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลโดยอาศัยการพัฒนา ผิกลั่น อบรม หรือการศึกษาให้เกิดขึ้น หรือบางที่เรียกว่า ภาวนา หรือ คำว่า ญาณ และปัญญา ในภาษาสันสกฤต และ ภาษา บาลี มีความหมายแตกต่างกัน

ญาณวิทยา จึงต้องศึกษาถึงกำเนิดธรรมชาติ ขอบเขต และความสมบูรณ์แห่งความรู้ตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความรู้ และหามาตรฐานว่า อะไรเป็นความรู้จริง อะไร เป็นความรู้ไม่จริง ปัจจุบันญาณวิทยาจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงความจริงทางอภิปรัชญา และ เป็นการวิจารณ์ถึงองค์ประกอบของความรู้จริงได้อีกด้วย ดังนั้นญาณวิทยาจึงมีความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับอภิปรัชญา ปรัชญาเป็นปรัชญาประเภท “สำนึยม” เนื่องจากพระพุทธองค์ตรัสเรื่องความจริงเป็นส่วนใหญ่ เช่น เรื่องไตรลักษณ์หรือ สามัญญลักษณะ มี ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความไม่ใช่ตัวตนของเรา ของเขา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสอนให้ชาวพุทธมีสติรอบคอบ คิดอยู่เสมอกว่า เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร จึงจะทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์พบความสุขอย่างแท้จริงได้ความจริงมี 3 ประการ

ญาณขั้นสูงสุดในพุทธปรัชญา ความรู้ระดับนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. ผู้บรรลุญาณขั้นนี้ได้ปฏิบัติตามอริยมรรคทั้ง 8 ประการ อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ด้วยดี
2. ผู้บรรลุญาณขั้นนี้จะต้องมีความรู้ระดับญาณเกิดขึ้นแล้ว โดยสมบูรณ์
3. ผู้บรรลุญาณขั้นนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง

สัญญาคือจุดเริ่มต้นของความรู้ จิตเป็นธรรมชาติรู้อารมณ์ทั้ง 6 มี รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ การรับรู้ จะเกิดได้ต้องอาศัยทวารหรืออายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทั้ง 6 ทางทางใดทางหนึ่ง เมื่อใดจิตกระทบอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะ เมื่อนั้นสัมผัสก็เกิดขึ้นทันที สัมผัสหรือสัมผัสสื่อนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ ถ้าไม่มีสัมผัส การรับรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ดังนั้นในการรับรู้แต่ละครั้งจะต้องมีองค์ประกอบอยู่ 3 ประการ คือ 1. อารมณ์ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น 2. อายตนะภายใน เช่น ตา หู จมูก ลิ้น เป็นต้น 3. จิตหรือวิญญาณ

คุณวิทยา

ความหมายของคุณวิทยา หรือปรัชญาคุณค่าเป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา กล่าวถึง อุดมคติต่าง ๆ ในด้านความจริง ความดีความงาม และความบริสุทธิ์ทางจิตใจ การมีความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าต่าง ๆ เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์เท่านั้น ไม่มีปรากฏในหมู่สัตว์เดรัจฉานเลย เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม มนุษย์เท่านั้นที่จะเข้าใจและซาบซึ้งได้ เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักคิด รู้จักเหตุผล จึงมีความต้องการทางด้านจิตใจมากโดยเฉพาะกิจกรรมทางปัญญาและคุณภาพต่าง ๆ คุณภาพหรือคุณค่าจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเป็นอาหารใจของคนเรา มนุษย์จึงได้พยายามสร้างคุณค่าต่าง ๆ ขึ้นมา และเป็นที่ยอมรับกัน นักปรัชญาได้พยายามชี้แจงถึงคุณค่าเหล่านั้นทำให้เกิดวิชาที่ว่าด้วยคุณค่าต่าง ๆ เช่น จริยศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยความดี สุนทรียศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยความงาม ตรรกศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความจริง

คุณค่า หมายถึง ลักษณะที่พึงประสงค์ คุณค่าเป็นนามธรรมอันเกิดจากการประเมินข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติและวิทยาศาสตร์สังคม ข้อเท็จจริงเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ส่วนคุณค่านั้นมีลักษณะที่อาศัยข้อเท็จจริงว่าควรจะเป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น คุณค่าเกิดจากการประเมินไม่ใช้การวัด เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม คุณค่าเป็นสิ่งที่กำหนดเองไม่ได้ต้องมติของคนส่วนใหญ่ เป็นที่ยอมรับของคนส่วนมาก

ประเภทคุณค่า คือ

1. คุณค่านอกตัว (Extrinsic Value เป็นคุณค่าที่นอกตัว สิ่งหรือกระทำนั้น ๆ เป็นเพียงวิถีทางหรืออุปกรณ์ที่จะนำไปสู่จุดหมายสุดท้าย ไม่มีคุณค่าในตัวเอง แต่คุณค่าของมันอยู่ที่ผู้กระทำปรารถนา เช่น เงิน เป็นสิ่งที่มีค่า เป็นคุณค่านอกตัว เพราะมีเงินต้องนำไปซื้อ เพื่อให้สำเร็จสมความมุ่งหมาย
2. คุณค่าในตัว (Intrinsic Value) เป็นคุณค่าที่ตรงกับจุดหมายสุดท้ายคือเป้าหมายของสิ่งหรือการกระทำนั้นอยู่ในตัวเอง ไม่เป็นวิถีหรืออุปกรณ์นำไปสู่สิ่งอื่นอีก เช่น นักเรียนขยันเรียน เพราะเขาเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี การขยันเรียนมีจุดหมายในตัวเอง นักปรัชญาเรียกคุณค่าประเภทนี้ว่า คุณค่าที่แท้จริง

ในที่นี้จะได้กล่าวถึงคุณวิทยาในส่วนที่เป็นจริยศาสตร์ มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

จริยศาสตร์ จากการวิเคราะห์ทำให้เห็นแล้วว่า มนุษย์เกิดมาจากความไม่มีอะไรจิตของมนุษย์ จึงใสสะอาดปราศจากการยึดติด แต่ด้วยการรับรู้ที่ผิดมนุษย์จึงยึดติดว่า นี่เรา ของเรา อันเป็นเหตุให้ก่อให้เกิดความทุกข์ หากความสงบสุขมิได้สั่งคมุ่นวาย เพราะขาดความดี คำถามสำคัญในบทนี้ก็คือ มนุษย์จะมีความสุข หลุดพ้นไปจากความทุกข์ได้อย่างไร คำตอบจากพุทธปรัชญาได้ชี้แนะไว้ให้หยุดความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นเป้าประสงค์สูงสุดของชีวิตที่ทุกคนควรคิด และดำเนินชีวิตไปให้ถึง ด้วยการไม่ยึดติดจิตใจไว้กับสิ่งใดสภาพดังที่กล่าวไว้ เรียกว่า นิพพาน ซึ่งมนุษย์ทุกท่านสามารถถึงด้วยการปฏิบัติตามที่พุทธบัญญัติไว้ 8 วิธี คือ มีความเห็นชอบ ดำริชอบ พุทชอบ กระทำชอบ อาชีพ เพียรชอบ สติชอบ และสมาธิชอบ

1. ความเห็นชอบ คือ ความเห็นถูกต้อง เข้าใจถูกต้องว่าชีวิตคืออะไร มีลักษณะเช่นไร ดำเนินไปด้วยอะไร มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่ไหน ดังที่ได้อธิบายมาแล้วแต่ต้น การที่บุคคลเห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาป คือ จิตใจที่ขุ่นมัว เร่าร้อน ทุณทุราย บุญ คือ จิตใจที่สงบ เย็น อิ่มเอิบ มารดา คือ ผู้มีพระคุณอันประเสริฐที่ให้กำเนิดชีวิตแก่เรา มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองด้วยความสามารถของตนเอง

2. ความดำริชอบ คือ ความคิดชอบ กอบไปด้วยการดำริที่จะทำแต่ความดี ละเว้นความชั่ว ไม่ทำจิตใจขุ่นมัว ไม่เลือกดำเนินไปในทางอบายมุข มุ่งแต่สุขคติ ดำริแต่จะต่อสู้อุปสรรคด้วยตนเอง เกรงกลัวว่าตัวจะหมกมุ่นอยู่ในกาม จึงดำริที่จะออกจากกาม ละความพยาบาท ไม่เบียดเบียนผู้ใด ตั้งใจปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบ นอบน้อมถ่อมตน เคารพบุคคลผู้มีพระคุณ และกตัญญูรู้คุณท่าน

3. การพูดชอบ คือ การกล่าวแต่ถ้อยคำที่ทำให้ผู้อื่นชื่นใจ แต่มีหยาบคาย และเพ้อเจ้อ หาประโยชน์มิได้ เว้นคำพูดที่ไม่สามารถสามัคคี ควรพูดแต่คำดีที่ไม่เกิดโทษต่อตนและผู้อื่น

4. การกระทำชอบ คือ การละเว้นจากฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์และไม่ประพฤติดัดในกาม

5. การประกอบอาชีพชอบ คือ การประกอบอาชีพที่สุจริตไม่ผิดกฎหมาย ไม่ค้าขายเครื่องประหาร ไม่ค้าขายมนุษย์และสัตว์ ไม่ค้าขายสุรา ยาพิษ เป็นต้น

6. ความเพียรชอบ คือ เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้นในตนเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นในตนแล้ว มิให้แคล้วหายไป แต่ทำให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้น เช่น ระวังมิให้ความคิดที่ไม่ดีต่อผู้อื่นขึ้นอีก พยายามละทิ้งความคิดที่ไม่ดีต่อผู้อื่นเสีย แต่กลับคิดถึงแต่ด้านดีของเรา และให้คิดถึงความดีของเราให้มากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น

7. การมีสติชอบ คือ การพิจารณาตนเองอยู่เสมอ พิจารณาว่าร่างกายเปลี่ยนแปลงไปยั่งยืน พิจารณาความรู้สึกว่าไม่เที่ยง สุขทุกข์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จิตที่ปรารถนาความใคร่ เป็นจิตใจที่ขุ่นมัว เศร้าหมอง ควรขจัดออก พิจารณาธรรมคือ กำเนิดของชีวิต ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ความดับของชีวิต พิจารณากิเลสเกิดจากการที่ตาเห็น หูได้ฟัง จมูกได้ดม ลิ้นชิม กายได้สัมผัส จิตไปคิดเข้า

8. การมีสมาธิชอบ คือ ความมั่นคงแห่งจิต ความคิดไม่ออกแวก แต่สงบ เย็น อยู่ในอารมณ์หนึ่งเดียว แม้มิเหตุซึ่งมากกระทบก็ไม่สะดุ้ง สะเทือน

การปฏิบัติตนด้วยมรรค 8 ประการดังกล่าวนี้ คือ การกระทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้สงบ เป็นผู้มีศีล มีสมาธิ และมีปัญญา มีผลทำให้ตนเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน มีแต่ความสุข ความสงบ ความเย็น เป็นจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ หลุดพ้นจากความทุกข์ มีอิสระสภาพอย่างยิ่ง และได้กำหนดจริยธรรมไทยไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. การไม่สัจจะ คือ การแสวงหาความจริง ยึดถือแต่ความจริงเชื่อแต่ในสิ่งที่มีเหตุมีผล
2. การใช้ปัญญาแก้ปัญหา คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ ด้วยการรู้สภาพของปัญหา รู้เหตุของปัญหา กำหนดเป้าหมายที่จะขจัดปัญหา และรู้วิธีการแก้ปัญหา
3. เมตตาการุณา คือ การเสียสละส่วนตน เพื่อเกื้อกูลบุคคลอื่นกระทำการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม
4. สติสัมปชัญญะ คือ การระลึกด้วยอยู่เสมอว่า ตนกำลังทำอะไรมีความว่องไวในการตัดสินใจปฏิบัติตนด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังอยู่เสมอ
5. ความไม่ประมาท คือ การปฏิบัติตนด้วยการวางแผนอย่างรอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ และควบคุมตนได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ
6. ความซื่อสัตย์สุจริต คือ การไม่ประพฤติดีด่าง ดำเนินชีวิตด้วย ความจริง ด้วยความถูกต้อง รักษาวาจาสัตย์ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบตามระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสังคม
7. ความขยันหมั่นเพียร คือ การปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจจดจ่อ ไม่ย่อท้อขยันอดทนเพื่อให้งานบรรลุผลตามเป้าหมาย
8. ทิริโอดตปปะ คือ ความสะอาดและเกรงกลัวต่อการทำผิดคิดไม่ซื่อ

สรุป ได้ว่าในทางพุทธปรัชญามีคำหลายคำที่มีความหมายไปในทาง ความดี คือ เช่น กุศล อัมมจริยา สมจริยา (ประพฤติดีธรรม) สุจริต (ประพฤติถูกต้อง) กรณียะ (การประพฤติดี) ความดีเหล่านี้ เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวโยงกับชีวิตมนุษย์ คือ การกระทำทางวาจา การกระทำทางใจ และการกระทำทางกายเป็นต้น ซึ่งในทางพุทธปรัชญา ถือว่าการกระทำให้เกิดผลดี หรือไม่ดีนั้น มีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ นั่นเอง

บทสรุป

ความจริงสูงสุดในพุทธปรัชญา คือ นิพพาน ซึ่งเป็นสภาวะที่ไม่สามารถให้รู้ได้ด้วยสัญญาธรรมดา หรือการอนุมานด้วยเหตุผล นิพพานเป็นสิ่งที่สามารถรู้ได้ด้วยปัญญาในลักษณะเป็นประสบการณ์ตรง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “นิพพานอันผู้ที่บรรลุจะเห็นได้เองไม่ขึ้นกับกาลเวลาเรียกให้มาดูได้ ความนุ่มนวลเอาเข้ามาไว้ในตน อันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตนแม้พระพุทธองค์จะให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ตรงในการประกาศพุทธธรรมก็ตาม พระองค์ก็ไม่ทรงละทิ้งการใช้เหตุผล สามารถที่จะใช้เหตุผลในการพิสูจน์ความจริง เช่น ในการพิสูจน์ว่า วิญญาณเป็นอนัตตา (ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน) โดยพระองค์ทรงแสดง

ให้เห็นว่าวิญญานไม่เที่ยง จากนั้นพระองค์ได้ทรงสรุปว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นย่อมเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา” แม้การใช้อุณมานก็เช่นกัน ในพระไตรปิฎกชื่ออุณมานสูตรตอนหนึ่งว่า “ภิกษุพึงอุณมาน ถึงตนเองอย่างนี้ว่า บุคคลที่มีความปรารถนา ลู่อำนาจแห่งความลามก หาเป็นที่รักใคร่พอใจของเรา ไม่ หากเราจะพึงเป็นหากเราจะพึงเป็นคนมีความปรารถนาลามกลู่อำนาจแห่งความปรารถนาลามกบ้างเล่า เราคงไม่เป็นที่รักใคร่พอใจของผู้อื่น” ในด้านพุทธปรัชญาถือว่าแหล่งที่มาของความรู้ หรือความรู้ ของมนุษย์ คือ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา พุทธปรัชญาถือว่า ความรู้ จากญาณ เป็นความรู้ที่เป็นจริงที่สุด ความรู้ที่สูงที่สุด คือ ภาวนามยปัญญา ความรู้เหล่านี้ เกี่ยวของกับชีวิตมนุษย์ โดยตรง

ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาถือว่าชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เป็นกระบวนการธรรมดาที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ มารวมกันเกิดขึ้น เช่นเดียวกับกับ “รถ” ที่มีส่วนต่าง ๆ นำมาประกอบกันเกิดขึ้น แล้วเรียกกันว่า “รถ” หากแยกส่วนประกอบทั้งหมดออกจากกัน ก็จะทำตัวตนของรถไม่ได้เลย ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ อยู่ 5 ส่วน คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาน ทั้ง 5 ส่วนนี้ ย่อลงเป็น 2 คือ รูปกับนามหรือกายกับจิต กระบวนการชีวิตนี้เป็นกระบวนการธรรมชาติที่ยืดยาวมีการเวียนว่ายตายเกิดหลายภพหลายชาติ ด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไปตามเหตุปัจจัย ความตายเป็นเพียงการยุติของกระบวนการชีวิตชั่วระยะหนึ่ง ในชีวิตหนึ่งชาติหนึ่งภพหนึ่งเท่านั้น

จากนั้น กิเลส กรรม วิบากก็จะส่งผลให้ไปเกิดในชาติใหม่ภพใหม่อีกต่อ ๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด กระบวนการธรรมดาที่นี้จะสิ้นสุดลงจริง ๆ ก็ต่อเมื่อคนเราละความชั่วทั้งหลาย กระทำความดี ทั้งปวงให้ถึงที่สุด และประการสุดท้ายให้ละทั้งความดีและความชั่วทั้งหมด อันหมายถึง “การบรรลุพระนิพพาน” คือการไม่มีกิเลสตัณหา ตัปราคะ โทสะ โมหะ ตัปทุกข์หรือตัปภพตัปชาติ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไปในโลกทางสังคม

ส่วนกระบวนการชีวิตของปุถุชนคนคนมีกิเลสทั่วไปยังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบสิ้น เกิดในภพและชาติต่าง ๆ ทั้งหลาย สูงบ้างต่ำบ้าง ดีบ้างเลวบ้าง คือเกิดในนรกบ้าง เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานบ้าง เป็นเปรตบ้าง เป็นอสุรกายบ้าง เป็นมนุษย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง หรือเป็นพรหมบ้าง ตามแรงเหวี่ยงของกิเลส กรรม และวิบากที่ตนทำเอาไว้ กระบวนการชีวิตจะเกิดจะดับจะมีปัญหาหรือไม่มีปัญหาขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้น องค์ประกอบ 5 ส่วนนี้ รูปก็คือรูปร่างกาย ส่วนเวทนา สัญญา และสังขารจัดเป็นวิญญานหรือจิต (กายกับจิต) เป็นเหตุปัจจัยอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นกระบวนการชีวิต ชีวิตก็คือธรรมชาติหรือธรรมดาของเหตุปัจจัย เป็นไปตามเหตุผลของมัน ไม่ขึ้นอยู่กับผู้สร้างผู้มีอำนาจบันดาลให้เป็นไป ตัวของเราเท่านั้นที่จะ สร้างบันดาลให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย กายและจิตทำงานประสานสอดคล้องสัมพันธ์กันตามหน้าที่ ชีวิตจึงคงอยู่ดำเนินเป็นไปได้ บางครั้งที่มีการทำหน้าที่ผิดพลาดบกพร่อง ก็จะแสดงอาการออกมาให้เห็น กล่าวโดยย่อ พุทธปรัชญามองเห็นชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ กายกับจิต จิตเป็นใหญ่เป็นหัวหน้า จิตสำคัญกว่ากาย ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดจากจิต โลกนี้เป็นไปตามอำนาจของจิตหรือเจตจำนงจิต

กรรมกำหนดชีวิตมนุษย์พุทธปรัชญาถือว่ากรรม (การกระทำ) เป็นกระบวนการปรุงแต่งสร้างสรรค์ พลุดิกรรรมมนุษย์ สร้างคุณลักษณะ ความเป็นมนุษย์ตลอดชีวิต คือตั้งแต่เกิดจนตาย ตายแล้วยังส่งไปในภพภูมิต่าง ๆ ตามแรงเหวี่ยงแห่งกรรม มนุษย์ทุกคนมีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นที่อยู่อาศัย เมื่อมีชีวิต ก็ต้องมีขบวนการพัฒนาชีวิต ชีวิต ประกอบด้วย นาม รูป ธาตุ 6 (กาย -จิต) (สมาธิ- ศील) (ปัญญา- ทุภข์) ส่งผล (ความดับ-ทางดับ) ผลลัพธ์ ชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่สมบูรณ์ได้นั้น ต้องประกอบด้วย ความสัมพันธ์ ของ ความจริง ความรู้ ความดี ล้วนมีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ ของ ความจริง ความรู้ ความดี ล้วนมีความเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันได้นั้น เพราะเกิดจากการ พุทธดี คิดดี ทำดี ปฏิบัติดี ประพฤติดี ผลคือ ได้กรรมดี ต้นเหตุเกิดจาก มีญาณ (ความรู้) กลั่นกรอง ไคร่ครวญ พิจารณาก่อนแล้วจึง คิดก่อนพูด คิดก่อนทำ ทำแล้วพูด หรือตั้งคำที่ว่า คนดีนั้น เวลาทำอะไร “ ทำ พุท คิด ” เป็นเรื่องเดียวกัน (ความจริง) มีความรู้ (ญาณวิทยา) มีความจริง (อภิปรัชญา) มีความดี (จริยศาสตร์) หรือเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ ที่เพียบพร้อมครบถ้วนในตัว บุคคลประเภทนี้ มีการพัฒนาไปเรื่อย ๆ สรุปได้ว่านาย ก. มีกระบวนการพัฒนา ชีวิตทางจิตญาณ ตั้งแต่เริ่มบวชเรียน ตั้งแต่สุดมยปัญญา เป็น จินมยปัญญา และ ขึ้นสูงขึ้น คือ ภาวนามยปัญญา นั้นเอง ขบวนการคือ ชีวิตนาย ก. หรือนาย ก.มีชีวิตที่มีสาระ เป็นบุคคลที่มีชีวิต ทำแต่ความดี ใช้ชีวิต ใช้ปัญญา ใช้ ญาณ (ความรู้) ใช้พลัง สร้างสรรค์สาระ (ความดี) หมดพลังหมดสาระ ชีวิตดับสิ้น

บรรณานุกรม

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, รศ.(2528). *ญาณวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เดือน คำดี, รศ.ดร.(2534). *พุทธปรัชญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

บุญมี แทนแก้ว และคณะ.(2539). *จริยศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์

พิน ดอกบัว, รศ..(2542). *ปวงปรัชญาจีน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).(2542). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____. (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

_____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด

พระมหากานต์ชัย จิรกนโธ. (2543). “มโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่จริงตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท : การศึกษาเชิงวิเคราะห์”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

สมัคร บุราราศ. (2542). พุทธปรัชญา : มองพุทธศาสนาด้วยทรรศนะทางวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม

_____. (2544). วิชาปรัชญา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม

สุเชาวน์ พลอยชุม, รศ. (2550). พุทธปรัชญาในสุดตันตปิฎก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. (2546). “ความจริง : สากลภาพในพุทธปรัชญา”. บัณฑิตศาสน มจร. ปีที่ 1. ฉบับที่ 2, : พฤศจิกายน 2545 – เมษายน 2546.